

Pravé sebepoznání

Rudolf Steiner

Zde bych chtěl k charakteristice Strážce prahu už jen připojit některé jednotlivosti, neboť kdybych měl charakterizovat setkání se Strážcem prahu podrobně, musel bych mít dlouhý cyklus přednášek. Chtěl jsem upozornit na to, že člověk, opus- tí-li své fyzické tělo, v němž má za své okolí fyzický svět, vstoupí nejprve do světa elementárního a pak, když jeho okolím je elementární svět, žije člověk v těle éterického, tak jako ve fyzickém světě žije v těle fyzickém. Poté co s jasnozřením vystoupí ven z těla éterického, žije v astrálním těle a jeho okolím je duchovní svět. Zmínil jsem se také o tom, že člověk může vyjít také z těla astrálního a být ve svém pravém Já. Jeho okolím je pak svět nad-duchovní. Když člověk vstupuje do těchto světů, dosahuje nakonec toho, co má ovšem vždy ve svých duševních hlubinách, svého pravého Já; již ve světě duchovním poznává způsob, jak se pravé Já, druhá vlastní bytost, zjevuje v tomto duchovním světě, totiž zahalená v živé myšlenkové bytosti. My všichni, kteří chodíme po fyzické pláni, máme v sobě tuto druhou vlastní bytost, jenže obyčejné vědomí nemůže o tom nic vědět, neboť podstatu této druhé vlastní bytosti, tohoto pravého Já, prožijeme teprve tehdy, když vystoupíme do duchovního a nadduchovního světa. Ale v podstatě vzato jako svého stálého průvodce neseme toto pravé Já vždy v sobě. Toto pravé Já je přítomné zvláštním způsobem - mohli bychom říci - ve zvláštním oblečení. Na prahu k duchovnímu světu se může toto pravé Já obléci-' do všeho toho, čím jsou naše slabosti, naše nedostatky, do všeho toho, co nás takřka nutí, abychom celou svou bytostí zůstali závislí na fyzicko-smyslovém světě nebo alespoň na světě elementárním. Se svým vlastním pravým Já se tedy setkáváme na prahu k duchovním světům. Abstraktní teosofie může velmi snadno říci, že tato druhá vlastní bytost, toto pravé Já, jsme to my sami. Vzhledem ke skutečnosti však tento výrok není příliš srozumitelný. My všichni putujeme jako naše druhá vlastní bytost v duchovním světě, ale jsme až příliš někým jiným. Když se svým vědomím zdržujeme ve fyzickém světě, pak je naše druhá vlastní bytost úplně jiná, je nám cizí, je bytostí, k níž opravdu přistupujeme mnohem odcizeněji než k jinému člověku pozemského světa. Ale když chceme překročit práh, tato druhá vlastní bytost, toto pravé Já, se obléká do našich slabostí, do všeho toho, čeho vlastně musíme zanechat, ale zanechat nechceme, protože jako fyzicko-smysloví lidé na tom ze zvyku lpíme. Na prahu k duchovnímu světu vlastně tedy potkáváme duchovní bytost, odlišnou od všech ostatních duchovních bytostí, které můžeme potkat v nadsmyslových světech. Všechny ostatní duchovní bytosti se zjevují více nebo méně ve schránkách, které jsou přece jen přiměřenější jejich vlastnímu bytí, než jak je tomu u Strážce prahu. Ten se obléká do toho, co v nás probouzí nejen starosti a zármutek, ale často i hnus a odpor, obléká se do našich slabostí, do všeho, o čem můžeme říci: chvějeme se strachem, že se od toho neodtrhneme, nebo také: nejen že se červenáme, ale téměř hyneme studem, když musíme pohlížet na to, co jsme a do čeho se Strážce prahu strojí. Je to tedy setkání se sebou samým, ale v pravdě přece jen setkání s jinou bytostí.

Jenže přes Strážce prahu se tak snadno nedostaneme. Lze říci, že v porovnání s pravdivým a správným nazíráním duchovních světů je celkem snadné získat nějaké nazírání těch to světů. Není vlastně nějak zvlášť obtížné již v naší době mít jakési dojmy z duchovního světa. Ale vstoupit do duchovního světa tak, abychom jej viděli v jeho pravdě, k tomu je nutné se již nyní dobře připravit na setkání se Strážcem prahu, třebaže je nám určeno prožít toto setkání až v pozdější době, abychom je prožili správným způsobem. Většina lidí nebo aspoň velmi mnozí přicházejí až ke Strážci prahu.

Podotýkám, že vždy musí jít o vědomé přicházení ke Strážci prahu, neboť nevědomě před ním stojíme každou noc. A Strážce prahu je vlastně opravdu velkým dobrodincem, že se nedává vidět, neboť lidé by ho nesnesli. To, co ve skutečnosti každou noc nevědomky prožíváme, to přivedené k vědomí vlastně znamená setkání se Strážcem prahu. Obvykle lidé přicházejí až k hranici, na níž stojí Strážce prahu. V takovém okamžiku se však s duší děje něco velmi zvláštního. Duše to totiž prožívá v zešeřelém stavu mezi vědomím a bezvědomím, nedostává se jí to úplně do vědomí. Duše chce na té hranici vidět sama sebe, jaká je, jak je závislá na fyzickém světě svými slabostmi a nedostatky, ale nemůže to snést - v 7. obraze *Strážce prahu* Marie Strážce prahu oslovuje slovy:

*Ty jsi vysokými duchovními mocnostmi
ustanoven zadržet tu mnohé lidi,
kteří se blíží k bráně této říše
a jen zkázu by sami sobě přinesli,
kdyby překročili její práh.*

Ještě dřív, než si duše může celý ten děj uvědomit, z odporu své vědomí takřka ohluší. Takové chvíle, kdy duše ohluší své vědomí, jsou pak těmi nejlepšími záchytnými body pro ahrimanské bytosti. V 8. obraze *Strážce prahu* říká Ahriman k výrokům jedné z postav:

*Ti to míní dobře;
jejich slova však sedí
jen v horních vrstvách jejich duše.
Co z velkých pokladů dosud nevědomě
skrývají v duchovních základech,
to mohu ještě dlouho silně využívat.*

Skutečně je tomu tak, že přicházíme ke Strážci prahu, když zcela zvláštní silou a mohutností se např. rozvinulo naše sebe- citění. Toto citění sebe sama musíme posilovat, chceme-li se vžívat do duchovního světa. Spolu s posilováním tohoto sebe- citění však také sílí všechny náklonnosti a zvyky, slabosti a předsudky, které jsou jinak v zevním světě ve svých mezích zadržovány výchovou, návykem a zevní kulturou - a mohou pak hovořit jako hlas svědomí v 5. obraze *Zkouška duše*:

*Tak mluví zamlčená,
ne však odstraněná,
zdání zbavená,
v krvi pozůstala
tajemná síla vášnivosti.*

Na prahu duchovního světa z nitra mocně pronikají luciferské podněty, a zatímco duše má tendenci se utlumit, Lucifer a Ahriman se okamžitě spojí a následkem toho je, že člověku je zabráněno ve vstupu do duchovního světa. Hledá-li člověk poznatky duchovní vědy se svou zdravou duší a nežije v nezdravé žádostivosti po duchovních zážitcích, pak se mu na tomto rozhraní nemusí stát nic zlého. Když dbá všeho, co je třeba zachovávat v pravdivé duchovní vědě, stane se jenom to, že Lucifer a Ahriman budou pro usilující duši na prahu duchovního světa v rovnováze a člověk prostě se svou duší do duchovního světa nevstoupí.

Ale má-li zvláštní chtění - chtivost dostat se do duchovního světa, pak dojde k tomu, že skutečně

nastane něco, co lze nazvat mlsáním duchovního světa. A to, co ochutnal a mlsal, Ahriman zhustí. Do vědomí člověka se pak tlačí to, co tam přesto nemůže; co člověk z duchovního světa ochutnal, pak prožívá ve zhuštěném stavu a má přitom téměř fyzické dojmy. Zkrátka má halucinace, iluze, domnívá se, že stojí před duchovním světem, protože se protlačil až ke Strážci prahu, ale neprošel kolem něho; byl se svým mlsáním duchovního světa odmrštěn zpět. A vše, co v duchovním světě mlsal, vidí v zhuštěné podobě a může to obsahovat pravdivé obrazy duchovního světa. Avšak to nejdůležitější přesto neobsahuje: totiž to, čím duše může mít jasné nazírání pravdy a hodnoty toho, co vidí. K tomu, aby člověk správně prošel kolem Strážce prahu, je naprosto nutné odpovídajícím způsobem rozvíjet sebezpoznaní, skutečné pravé sebezpoznaní, nepokryté sebezpoznaní. Nechtít vystoupit do duchovních světů, jestliže to člověku v jeho inkarnaci karma umožňuje, je porušením povinnosti postupujícího pokroku! Říkat si někdy „nechci do duchovních světů“, protože se domníváme, že bychom mohli zabloudit, je úplně nesprávné. Máme usilovat o vyšší světy tak intenzivně, jak jen vůbec můžeme, ale na druhé straně nám musí být jasné, že se nesmíme zaleknout ničeho, před čím člověk s největší povoleností a ochotou polekaně couvá, tj. před skutečným a pravdivým sebezpoznaním. Co jen všechno se dá v tomto směru zažít! Nic není vlastně v životě člověka tak těžké, jako skutečné sebezpoznaní. Zde se dá zažít leccos značně groteskního a podivného. Můžeme se setkat s lidmi, kteří ve svém povrchním vědomí neustále tvrdí, že to nebo ono dělají v úplné nesobeckosti, že naprosto nic nechťejí pro sebe. Rozumíme-li však těmto duším, pak se často ukazuje, že si to sice namlouvají, ale ve svém podvědomí jsou dokonalí egoisté a chtějí vlastně jen to, co je přiměřené jejich Já. Můžeme také zažít vystupování lidí, kteří ze svého horního vědomí mají dokonce proslovy, řeční, píšou spisy, v nichž poměrně na málo stranách se 18-25 krát objevují slova jako láska, tolerance a podobné věci, aniž by v realitě své duše měli z toho alespoň nepatrné zlomky. V ničem se člověk nemůže tak lehce klamat jako v obrazu o sobě samém, pokud není vždy znovu a znovu bdělý v čistém, poctivém sebezpoznaní, v němž se cvičí. Lidé se před sebezpoznaním uzavírají tak velice, že než by si přiznali, čím v přítomnosti jsou, raději přiznávají, že byli opicemi ve vývoji Měsíce - raději to, než by si připustili, čím vlastně nyní jsou. Tak velká může být zaslepenost k povinnosti pravdivého, pravého sebezpoznaní člověka.

Pro mnohé, usilující v duchovním směru, by bylo dobrým cvičením, kdyby si občas v životě řekli: Chci se zamyslet nad posledními třemi, čtyřmi týdny nebo lépe měsíci a chci si před oči postavit důležité skutečnosti, kdy jsem to či ono vykonal. Úplně systematicky nebudu přihlížet k ničemu, co se mi mohlo stát nespravedlivého, chci vyloučit všechno, co jinak tak často říkám na omluvu něčeho, co se mi stalo - je vinen někdo druhý. Nikdy nechci stát o to, že by mohl být vinen někdo jiný než já sám. Když uvážíme, jak silný je sklon lidí, aby za něco, co se jim nehodí, činili zodpovědným někoho jiného a ne sebe, pak uznáme, jak dobrý je takový zpětný pohled na život, kdy my sami, když se nám stala křivda, vědomě myšlenku na tuto křivdu vyloučíme a nedáme ničemu vzejít z kritiky, že by druhý člověk mohl nemít pravdu. Pokusme se o takové cvičení a uvidíme, že vnitřně získáme zcela jiný poměr k duchovnímu světu. Takové věci mnohé mění na skutečném stavu, na skutečném ladění lidské duše.

Jak je obtížné při hledání cesty k jasnozření duše vstoupit do vyšších světů ničím neohrožován, jasně vyplývá z podobenství o zastrčení hlavy do mraveniště; je nutné, aby se člověk nerozplynul, jak jsme stále zdůrazňovali. Je nutné zesílit, zmohtnit sebecitování a sebecitění, které se ve fyzickém světě, nechce-li být člověk vychytralým egoistou, vůbec ani nesmí rozvíjet. Chceme-li se ve vyšších světech udržet, chceme-li se tam procitovat a prožívat, musíme do nich vstoupit s posíleným sebecitěním. Avšak vracíme-li se znovu do smyslového světa, musíme být schopni toto sebecitění omezit a nebýt zde vyloženými egoisty. Takže tam v jiných světech musíme mít posílené sebecitění,

sebevědomí. Lze tvrdit, že k životu ve vyšších duchovních světech člověk potřebuje zesílené sebecítění, ale také je k tomu zapotřebí poznat protipól tohoto právě uvedeného tvrzení: V duchovnu sice musíme najít zesílené sebecítění, ale ve fyzickém světě musí duch prožívat to, co se v nejširším pojetí nazývá v tomto světě láskou, schopností lásky, soucitu, spoluprožíváním bolesti a radosti. Kdo se jasnozřivě vžívá do vyšších světů, ten ví, jak jsou správná slova Marie v 2. obrazu *Probuzení duší*, že vlastně obyčejné smyslové vědomí, které člověk má na fyzické úrovni, je oproti prožívání a vycitňování ve vyšších světech určitým druhem spánku a vstup do vyšších světů je vlastně probuzením z tohoto spánku.

*Tak je to s lidmi, když jejich lepší Já
klesne do duchovního spánku
a síly žádostí živí jejich bytost,
až pak probuzení zase ozáří pravou duchovní povahu.*

*Takový je spánek, kterým všichni lidé spí,
dokud je neprobudí síly zrění.
Nic nevědí o tomto bdělém spánku,
bdělými se jenom zdají - neboť spí neustále.*

Je naprosto správné a pravdivé, že lidé ve fyzickém světě spí ve vztahu k prožívání vyšších světů, jenže ten spánek nepocítují, poněvadž *spí* neustále. Jestliže tedy probuzení v duchovních světech spočívá v zesíleném sebecítění, jak to jasnozřivá duše prožívá při překročení prahu duchovního světa, tak na druhé straně ve fyzickém světě je probuzení vlastní bytosti obsaženo v lásce, v té lásce, kterou jsem charakterizoval takto:

Láska, která je zde pro vlastnosti a znaky milované osoby, to je ta láska, uchráněná před luciferskými a ahrimanskými vlivy, je to láska, která ve fyzicko-smyslovém světě může skutečně být pod vlivem dobrých mocností, napomáhajících vývoji jsoucna. Jak se to má s touto láskou, to se ukazuje zvláště v zážitcích jasnozřivého vědomí. Co se ve fyzickém světě vytváří z egoismu a o čem si člověk tak nerad zjednává sebezpoznaní, to vynořuje tehdy, když se to vynese nahoru do duchovních světů. Nic není tak rušivé, nic také není tak ztrpčující a zlé jako prožívat to, co si přinášíme nahoru v následcích nelásky a nedostatku citu, které se vyvíjejí ve fyzickém světě. Když člověk s jasnozřivou duší vystoupí do duchovního světa, cítí se až příliš vyrušován vším tím, co se sem takto vnáší nejen ze zřejmého, ale i ze skrytého, v hlubinách duše zuřícího egoismu, který v lidech vládne. A zatímco se někteří oddávají snění, že jsou nesobečtí, je možná ten, kdo nezastírá svůj zevní egoismus a klidně přiznává, že to nebo ono chce mít, mnohem méně egoistický než ti, kteří z teosofických abstrakcí dávají ve svém povrchním vědomí najevo jakousi egoistickou nesobeckost, a zvláště pak, když tuto nesobeckost deklamují nej různějšími slovy o lásce a toleranci. Co se tímto způsobem přináší do vyšších světů z nelásky, z nedostatku soucitu, to se proměňuje v šeredné, často děsivé postavy, které člověk musí prožívat, vstoupí-li do duchovních světů. Pro duši jsou skutečně velice rušivé a protivné.

A potom nastává jeden z velmi významných okamžiků, k nimž se musí přihlížet, když se mluví o poznacích a zkušenostech ve vyšších světech. Pro člověka, jakmile by vystoupil do vyšších světů a je teď ve sféře odporností, by bylo ještě nejlepší, kdyby se na tyto odpornosti podíval a statečně a směle si přiznal: právě tolik z egoismu nyní vnášíš do vyšších světů. Bylo by skutečně tím nejlepším upřímně se k tomuto egoismu postavit. Ale lidská duše má obvykle tendenci, ještě než se jí tyto odpornosti řádně dostanou do vědomí, odehnat je, takřka je odkopat nalevo a napravo, jak to dělají

koně, a tak ty nepříjemnosti odstranit. V tom okamžiku, kdy se tyto následky egoismu odstraní, lidskou duši snadno ovládnou hrátky Ahrimana s Luciferem. Ve svém svazku mohou velice snadno vést tuto duši do své zvláštní říše, kde jí potom mohou předvádět všechny možné duchovní světy, které pak člověk pokládá za pravdivé, za pravé duchovní světy spočívající ve světovém řádu. Můžeme říci, že vyvíjení pravdivé, pravé lásky, vážného a poctivého soucitu, to jsou současně velmi dobré přípravy pro duši, která se chce jasnozřivě vžívat do duchovních světů. Že tato slova nejsou tak úplně bezvýznamná, moji milí přátelé, to uzná každý, kdo trochu přemýšlí o těžkosti, s jakou se ve světě dociluje pravý soucit a pravá schopnost milovat.

Tak jsme si něco řekli o tom, co souvisí s překročením prahu do duchovních světů. Popisujeme-li vztah člověka k těmto duchovním světům, je nutné si ujasnit, že skutečné, pravdivé poznání lidské bytosti se může docílit jen těmito popisy, že jen jejich prostřednictvím můžeme poznat pravou podstatu člověka, a že jedině tím také můžeme získat vztah k tomu, co přirozeným způsobem, i když trochu pozměněné, staví člověka před vyšší duchovní světy v těch dobách, které člověk prožívá mezi smrtí a novým zrozením.

GA 147